

ΣΟΦΙΑ
ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

Καλύτερα
να σ' έλεγαν
Λιβάβη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Καλύτερα να σ' έλεγαν Λισσάβω**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Σοφία Δημοπούλου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Χρυσούλα Τσιρούκη
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Βίκυ Αυδή
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Σπυριδούλα Βονίτση

© Σοφία Δημοπούλου, 2021
© Εικόνες εξωφύλλου: Jelena Simic Petrovic/Arcangel
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2021

Πρώτη έκδοση: Οκτώβριος 2021

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-4032-3
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-4033-0

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτί.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.	PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.
<i>Από το 1979</i>	<i>Publishers since 1979</i>
Έδρα:	Head Office:
Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση	121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Βιβλιοπωλείο:	Bookstore:
Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα	13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550	Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550

e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΣΟΦΙΑ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ

Καλύτερα
να σ' έλεγαν
Λιβάβη

ΑΛΛΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Lapis lazuli, η πέτρα που λείπει, Εκδόσεις Ιωλκός, 2012

Άλμα θα πει ψυχή, Εκδόσεις Ωκεανός, 2013

Σε σωστή ώρα νυχτώνει, Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2014

Η ζωή απέναντι, Εκδόσεις Μεταίχμιο, 2016

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ
ΕΠΙΣΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Πώς υφαίνεται ο χρόνος, 2019

*Στον Χάρη-Ανδρέα.
Γιατί η ζωή έχει τον τρόπο της
να μας εκπλήσσει...*

Θά 'ρθει μιὰ μέρα

Θά 'ρθει μιὰ μέρα ποῦ δὲ θά 'χουμε πιά τί νὰ ποῦμε
Θὰ καθόμαστε ἀπέναντι καὶ θὰ κοιταζόμαστε στὰ μάτια
Ἡ σιωπή μου θὰ λέει: Πόσο εἶσαι ὁμορφη, μὰ δὲ
βρίσκω ἄλλο τρόπο νὰ στὸ πῶ
Θὰ ταξιδέψουμε κάπου, ἔτσι ἀπὸ ἀνία ἢ γιὰ νὰ
ποῦμε πῶς κι ἐμεῖς ταξιδέψαμε.

Ὁ κόσμος ψάχνει σ' ὅλη του τὴ ζωὴ νὰ βρεῖ τουλάχιστο
τὸν ἔρωτα, μὰ δὲν βρίσκει τίποτα.
Σκέφτομαι συχνὰ πῶς ἡ ζωὴ μας εἶναι τόσο μικρὴ
ποῦ δὲν ἀξίζει κἂν νὰ τὴν ἀρχίσει κανεῖς.
Ἀπ' τὴν Ἀθήνα θὰ πάω στὸ Μοντεβίδεο ἴσως καὶ
στὴ Σαγκάη, εἶναι κάτι κι αὐτὸ δὲ μπορεῖς
νὰ τὸ ἀμφισβητήσεις.
Καπνίσαμε –θυμῆσον– ἀτέλειωτα τσιγάρα
συζητώντας ἕνα βράδυ
–ξεχνῶ πάνω σὲ τί– κι εἶναι κριῖμα γιατί ἦταν τόσο
μα τόσο ἐνδιαφέρον.

Μιὰ μέρα, ἂς ἦτανε, νὰ φύγω μακριὰ σου ἀλλὰ κι
ἐκεῖ θά 'ρθεις καὶ θὰ μὲ ζητήσεις
Δὲ μπορεῖ, Θεέ μου, νὰ φύγει κανεῖς μοναχός του.

Μανόλης Αναγνωστάκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	13
ΕΝΑ ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ.....	15
Η απόδραση.....	23
Του Θεού η βούληση.....	37
Το κονάκι	55
Ο ζοχαδιασμένος μπέης	71
Άντρας ανάμεσα σε άντρες	100
Καινούργιο αλφάβητο.....	108
Αποφάσεις	123
Έρωσ, γάμος, πόλεμος.....	143
Αυγό μελάτο.....	152
Ανήμερα του Αϊ-Δημήτρη.....	167
Το χρέος	184
Επιστροφή	195
Για το ταξίδι	210
Τα απολωλότα πρόβατα	223
Η άλλη αλήθεια	239
Το σπίτι με τα κόκκινα τούβλα.....	257
Όπου δεν πέπτει λόγος.....	270
Ζωγραφίζοντας	282
Ο τοίχος μιλά	295
Το μαζί και το δίχως	314
Ο ιστός της αράχνης	326

Η μετάνοια	340
Ταξίδι με τρένο	354
Η φωτογραφία.....	372
Του τοίχου το ρολόι.....	389
ΠΗΓΕΣ	399
ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ.....	401

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ετούτη η ιστορία γεννήθηκε μέσα από τον χορό. Δε χαριτολογώ, σοβαρά το λέω. Θυμάμαι πως πάνε περίπου είκοσι χρόνια από τότε που μου αποκαλύφθηκε το Ρουμλούκι, ο ρωμιότοπος της Ημαθίας, μέσα από τους χορούς και τις παραδόσεις του. Διένυα τότε τη «χορευτική» περίοδο της ζωής μου και δεν έχανα μάθημα παραδοσιακού χορού στον σύλλογο όπου ήμουν γραμμένη. Τότε ήταν που έμαθα να χορεύω «Της Λένκως», «Γκείκο» ή «Της Λισσάβως». Αυτό το τελευταίο μάλιστα έδρασε καταλυτικά στην επιλογή της ηρωίδας και του τίτλου.

Χρόνια κουβαλούσα μέσα μου την ιδέα να γράψω μια ιστορία για τούτη την περιοχή. Από παιδί, το βιβλίο της Πηνελόπης Δέλτα *Στα μυστικά του Βάλτου* είχε απλώσει μέσα μου δίχτυα. Ακόμη θυμάμαι τις εικόνες που το μυαλό μου είχε κρατήσει από το παιδικό ανάγνωσμα. Ο βάλτος, τα λασπόνερα, τα σκοτεινά νερά, οι καλαμιές, ο αγώνας, οι Βούλγαροι κομιτατζήδες, οι Τούρκοι, ένας άγνωστος ρωμιότοπος για εμάς τους κατοπινούς, που δεν προλάβαμε τη λίμνη των Γιαννιτσών, που ζούμε με άλλα γεωπολιτικά δεδομένα.

Για μένα ο τόπος είναι το φόντο για να αναδειχθούν οι αν-

θρώπινες ιστορίες με το γέλιο και το κλάμα τους, τον πόνο και τις χαρές τους. Προσπάθησα να κρατήσω ονόματα και τοπωνύμια, έθιμα και λέξεις από το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα. Βρέθηκα σε δίλημμα αν θα έπρεπε να μεταφέρω τους διαλόγους στη βαριά ρουμλουκιώτικη διάλεκτο με την απουσία φωνηέντων και τελικά αποφάσισα να κρατήσω μονάχα μερικές λέξεις από αυτήν, διατηρώντας τα φωνήεντα, εκτός από λίγες εξαιρέσεις που δίνουν λιγάκι μια γεύση του γλωσσικού ιδιώματος. Σε αντίθετη περίπτωση, το κείμενο κινδύνευε να γίνει δυσανάγνωστο και να εξαντλήσει την υπομονή και του πιο μνημένου αναγνώστη. Ας μου συγχωρηθεί από τους ντόπιους και τους επαΐοντες αυτή μου η απόφαση.

ΕΝΑ ΣΥΝΤΟΜΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ

Μια σύντομη ιστορική αναδρομή θα μας κάνει να καταλάβουμε λίγο καλύτερα τον τόπο που γέννησε τους ήρωες αυτού του βιβλίου.

Ρουμλούκι ονομαζόταν μέρος της μεγάλης πεδιάδας της Θεσσαλονίκης, που δημιουργήθηκε από τις συνεχείς προσχώσεις των ποταμών Αξιού, Λουδία και Αλιάκμονα. Είχε ως φυσικά του όρια, μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του περασμένου αιώνα, ανατολικά τον ποταμό Λουδία με τις εκβολές του, δυτικά τους πρόποδες του Βερμίου (τα όρια της πόλης της Βέροιας), νότια τα υψώματα των Πιερίων και βόρεια τη λίμνη των Γιαννιτσών (Βάλτο). Στη σημερινή εποχή, και μετά την αποξήρανση της λίμνης των Γιαννιτσών, αποτελεί τμήμα του κάμπου της Ημαθίας, που διασχίζει ο ποταμός Αλιάκμονας.

Στην περιοχή αυτή δόθηκε η προσωνυμία «Ρουμλούκι» ή «Οουρουμλούκ» από τους πρώτους Οθωμανούς κατακτητές λόγω του ανόθευτου και αμιγώς ντόπιου ελληνικού πληθυσμού. Ως λέξη προέρχεται από τη σύνθεση δύο τουρκικών λέξεων: της λέξης Ρουμ (Rum), που σημαίνει Ρωμικός, και της λέξης Λουκ

(Luc), που είναι επιθετικός προσδιορισμός ή κτητικό. Δηλαδή, σημαίνει χώρα ή τόπος που κατοικείται από Έλληνες χριστιανούς ορθόδοξους, ή αλλιώς Ρωμιότοπος. Ίδια ρίζα έχει και η Ρούμελη, όπως και η Ρωμυλία.

Στο Ρουμλούκι παρατηρήθηκε μόνιμη εγκατάσταση ανθρωπών ήδη από τους Νεολιθικούς Χρόνους. Αυτό φαίνεται από τον νεολιθικό οικισμό στην Τούμπα της Νέας Νικομήδειας. Η περιοχή του Ρουμλουκιού αποτέλεσε τον πυρήνα του αρχαίου μακεδονικού κράτους, αφού σε αυτή βρισκόταν η πρώτη και ιερή πρωτεύουσά του, οι Αιγές.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο, το Ρουμλούκι ήταν τμήμα του δεύτερου θέματος της Μακεδονίας και αναφερόταν με την ονομασία Καμπανία.

Τον 14ο αιώνα η περιοχή κατακτήθηκε από τους Οθωμανούς Τούρκους και αποτέλεσε βακούφι (κτήμα) του Γαζή Εβρονός Μπέη, κατακτητή της Μακεδονίας.

Στη σκοτεινή περίοδο της Τουρκοκρατίας, το Ρουμλούκι αισθάνθηκε με έντονο τρόπο την καταπίεση του κατακτητή και τα δεινά της δουλείας. Ωστόσο οι κάτοικοί του, παρά τις δυσκολίες, κατάφεραν να διατηρήσουν την ελληνικότητά τους και να δεχτούν ελάχιστες γλωσσικές και πολιτισμικές επιρροές από τους Τούρκους κατακτητές.

Στα τέλη του 19ου με αρχές του 20ού αιώνα, η περιοχή έχει να αντιμετωπίσει έναν άλλο αδυσώπητο εχθρό, τον Βούλγαρο κομιτατζή, ο οποίος, κάτω από την τουρκική κάλυψη, κάνει τα πάντα για να εξαφανίσει τον ελληνισμό της Μακεδονίας. Μάλιστα οι Ρουμλουκιώτες συμμετείχαν ενεργά στον Μακεδονικό Αγώνα (1904-1908).

Το 1912-13, με τους Βαλκανικούς Πολέμους, έγινε δυνατή η

απελευθέρωση της Μακεδονίας. Στις 17 Οκτωβρίου του 1912, εισήλθαν τα ελληνικά στρατεύματα στον Γιδά και το Ρουμλούκι ενσωματώθηκε επίσημα πλέον στην Ελλάδα.

Μετά την απελευθέρωση, η εξέλιξη του Ρουμλουκιού ακολούθησε βραδύ ρυθμό λόγω μισής χιλιετηρίδας συνεχόμενης τουρκικής κατοχής.

Το κύριο γνώρισμα των περίπου πενήντα μικρών και μεγάλων ελληνικών χωριών του Ρουμλουκιού ήταν η ίδια λαλιά, η ίδια ενδυμασία και τα ίδια ήθη και έθιμα. Μερικά από τα πιο σημαντικά χωριά του Ρουμλουκιού, που υπάρχουν και στη σημερινή εποχή, είναι: Σχοινιάς, Πλατύ, Γιδάς (η σημερινή Αλεξάνδρεια), Καψόχωρα, Κλειδί, Λιανοβέργι, Νησέλι, Νησί, Παναγιά, Μελίκη, Παλατίτσια, Μέση, Καβάσιλα, Σταυρός, Σκυλίτσι, Λουτρός, Άμμος, Επισκοπή, Κεφαλοχώρι, Ξεχασμένη, Ραφομανίκη, Παλιόχωρα, Κουλούρα, Διαβατός, Κορυφή, Τσινάφορο, Αγκαθιά, Μακροχώρι, Βρυσάκι, Κυψέλη, Μπάρμπες και Κούτλες. Με την ένωση των δύο τελευταίων χωριών προέκυψε η Βεργίνα.

Ο ντόπιος ρουμλουκιώτικος πληθυσμός ήταν και είναι στον κύριο κορμό του γηγενούς, όμως έγιναν αρκετές επιμειξίες με άτομα που κατέφευγαν εκεί για διάφορους λόγους. Το Ρουμλούκι ήταν μια περιοχή με χαλαρή ως μηδαμινή την παρουσία των Τούρκων κατακτητών. Είχε ένα ιδιόμορφο καθεστώς στην καλλιέργεια της γης και στη διαμονή στα χωριά-τσιφλίκια των μπέηδων. Ο υπόδουλος κάτοικος του Ρουμλουκιού είχε την ελευθερία να επιλέξει τον μπέη και το χωριό όπου θα διέμενε με μόνη προϋπόθεση τη σύναψη συμφωνητικού μαζί του ετήσιας διάρκειας για την καλλιέργεια τμήματος της ιδιοκτησίας του και απόδοση σε αυτόν μέρος από την παραγωγή. Επιπλέον,

το Ρουμλούκι ήταν ιδανικός τόπος για την ανάπτυξη της κτηνοτροφίας λόγω του αφορολόγητού της από τους Οθωμανούς και της ύπαρξης απέραντων βοσκοτόπων στην περιοχή. Ήταν όμως και ιδιαίτερα κατάλληλος τόπος για καταφύγιο φυγάδων, ανταρτών και παρανόμων καθώς διέθετε πολλές φυσικές κρυψώνες όπως τον Βάλτο, διάσπαρτα δάση στην πεδιάδα και στα βόρεια υψίπεδα των Πιερίων.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, στην πεδιάδα εγκαταστάθηκε μεγάλος αριθμός προσφύγων και δημιουργήθηκαν πολλά νέα χωριά.

Από το 1928 ως το 1936 συντελέστηκε η αποξήρανση της λίμνης-βάλτου των Γιαννιτσών κι έτσι αποδόθηκαν για καλλιέργεια χιλιάδες στρέμματα εύφορης γης που συνέβαλαν στην ανάπτυξη του τόπου.

Αίγινα, Μάης 1934

Απόψε. Θα το κάνω με την έγνοια μου σ' εκείνη. Είναι επικίνδυνο, θα πει κανείς, μα δεν έχω μυαλό για άλλες σκέψεις. Δε χωρούν αμφιβολίες πια. Τόσα χρόνια σπατάλησα. Όλα μακριά της. Πρέπει να γίνει απόψε. Όπως το συμφωνήσαμε και με τους άλλους. Πρέπει να κάνω τα βήματα που οφείλω, όχι σ' εκείνη, στον εαυτό μου τα χρωστώ. Να μη φτάσω να γίνω ένας θλιβερός γέρος που θυμάται έρωτες που δεν έζησε, που επινοεί σκηνές που δε ζωντάνευαν ποτέ. Απόψε. Θα ντυθώ το μόνο ρούχο που πρέπει σε άνθρωπο της ελευθερίας. Κι ύστερα θα τρέξω να τη βρω. Δεν ξέρω οι άλλοι τι θα πράξουν. Ας τραβήξει ο καθένας τη στράτα του. Εγώ μονάχα εκείνη συλλογιέμαι. Για εκείνη θα το κάνω. Όσο για τους άλλους, έχει καθένας τα δικά του βάρη να σηκώσει.

Πολλές φορές φοβάμαι πως δε θα με θυμάται πια. Μήπως κι εγώ θυμάμαι λεπτομέρειες από εκείνη; Μόνο τα χέρια της, α, όχι, αυτά τα θυμάμαι καλά, με τις μικρές γαλαζωπές φλεβίτσες ίδιες με τους ποταμούς που μας χώρισαν. Θα πάω και θα τη βρω. Κι αν δε με θυμηθεί, θα της μιλήσω. Η φωνή δεν αλλάζει ολότελα. Η δική της ήταν χαμηλότονη, λες και πάντα ντρεπόταν. Η δική μου, δεν μπορεί, κάτι θα της θυμίσει. Δε γέρασα δα και τόσο. Μονάχα το τσιγάρο τη βάρυνε λίγο. Τι να πεις, εδώ μέσα το

άρχισα, άμα καπνίζον όλοι, το πίνεις κι εσύ, πότε κερασμένο, πότε κλεφτό το παλιοτσίγαρο.

Ακούω βήματα απ' έξω. Ο Στάθης ο φύλακας είναι καλός. Λυπάμαι που έτυχε σ' αυτόν το αποψινό. Τώρα είναι η ώρα, λέω. Κι οι άλλοι το ξέρουν και θα είναι έτοιμοι. Καθένας για το δικό του ζόρι. Σε λίγο –τι σημασία έχει ο χρόνος, όταν κάποιος προσηλώνεται στον στόχο;– θα τη συναντήσω. Και θα 'ναι σαν να μην έφνυγα ποτέ. Απ' την αρχή, Λισσάβω μου, θα τα πιάσουμε όλα απ' την αρχή.

Η απόδραση*

*Πολλοί αναρωτιούνται γιατί ήμουν κάποτε αλλιώς.
Άλλοι αναζητάν να βρουν γιατί είμαι έτσι σήμερα.
Ποιος είμαι ή ποιος ήμουν; Αναζητήσεις δίχως σημασία.
Το κέρδος είναι ότι τους ξέφευγα διαρκώς...*

Τάσος Λειβαδίτης, *Απόδραση*

Αίγινα, Μάης 1934

Δυο ώρες πάλευε με το κάρβουνο να τελειώσει τη ζωγραφιά του. Δεν είχε μείνει ούτε ένα σημείο πια από τον υγρό

* Η απόδραση, όπως περιγράφεται, έγινε πραγματικά στις 7 Μαΐου του 1934 από οκτώ κομμουνιστές κρατουμένους: τον Νίκο Βαβούδη, τον Βαγγέλη Θωμάζη, τον Αποστόλη Κλειδωνάρη, τον Αβραάμ Δερβίσογλου, τον Μόσχο Δουλγέρη, τον Κώστα Σαρίκα, τον Δημήτρη Σακαρέλλο και τον Ζαννή Φλωράκο από τις φυλακές της Αίγινας. Εδώ «δανείζομαι» την περιγραφή για χάρη της μυθοπλασίας. Η απόδραση των οκτώ είχε απασχολήσει για μέρες τον Τύπο της εποχής και θεωρήθηκε μια από τις μεγαλύτερες αποδράσεις που έγιναν, όχι μόνο στον ελληνικό χώρο, αλλά στον κόσμο. Αποτέλεσε πρότυπο για την απόδραση των Βούρλων, που έγινε είκοσι ένα χρόνια αργότερα.

τοίχο του κελιού που να μην το είχε ζωγραφίσει όλον εκείνο τον χρόνο του εγκλεισμού του. Έτσι εκτόνωνε τον θυμό του, έτσι τον κουλάντριζε. Όλο τον θυμό που από χρόνια καθόταν μέσα του σαν ίζημα ιλυώδες και παχύρρευστο. Ανάμεσα στους ευμεγέθεις λεκέδες που είχε προλάβει να σχηματίσει η υγρασία, εκείνος πρόσθετε πουλιά και δέντρα και μεταξύ τους ένα κορίτσι, που σίγουρα κορίτσι δε θα 'ταν πια, τόσα χρόνια που είχε να τη δει. Εκείνο το βράδυ ζωγράφιζε με τις αισθήσεις όλες τεντωμένες και κυρίως την ακοή οξυμένη, σαν λαγωνικό που περιμένει να ακούσει πατημασιά θηράματος. Το χέρι δούλευε μηχανικά, όσο το μυαλό έφερνε βόλτες σαν γρανάξι ανεξέλεγκτο από τον μηχανισμό που είχε την υποχρέωση να υπακούει. Ο δικός του εσωτερικός μηχανισμός τού υπαγόρευε εκείνο το βράδυ να είναι γενναίος, γρήγορος και αποτελεσματικός. Ένα λάθος δικό του ή –το χειρότερο– των άλλων μπορούσε να ακυρώσει όλο το σχέδιο.

Άφησε το κάρβουνο πάνω στο τραπέζι και κινήθηκε προς την πόρτα όσο πιο αθόρυβα μπορούσε. Τα βήματα απ' έξω πότε πλησίαζαν και πότε απομακρύνονταν. Ο φύλακας βημάτιζε βαριεστημένα. Ο Νάσιος περίμενε μέχρι οι πατημασιές να απομακρυνθούν προς το βάθος του διαδρόμου, σημάδι πως ο Στάθης –τα γνώριζε πια τα βήματά του, μπορούσε να τα ξεχωρίσει από τον τρόπο που έσερνε το ένα πόδι, ένα ελαφρύ φουρφούρισμα, λες και δεν πατούσε ολόκληρο στη γη– είχε βαρεθεί τη βραδινή περιπολία έξω απ' τα κελιά ή είχε ανάγκη να πιει καφέ συνοδεία ενός αφίльтρου Άσσου. Οι κρατούμενοι ησύχαζαν πια. Μονάχα καμιά βρισιά αραιά και πού ξεχώριζε κάποιον βαρύτεμου ή το ροχαλητό ενός άλλου που είχε βιαστεί να παραδοθεί στον ύπνο των δικαίων, όντας άδικος και κατάδικος συνάμα.

Ο Στάθης, ο φρουρός της βάρδιας, σίγουρα θα σκεφτόταν πώς θα περνούσε η ώρα γρήγορα, να ξεμπερδέψει με τη δουλειά, να πάει στο σπίτι του όπου θα κρατούσε ζεστό το κρεβάτι η νεαρότατη γυναίκα του, περιμένοντάς τον. Εξάλλου, δεν του περνούσε απ' το μυαλό πως ίσως κάποιος να επιχειρούσε να δραπετεύσει σε νησί ήταν άλλωστε και από την Αίγινα δεν πάει κανείς κολυμπώντας στην Αθήνα. Τον έσωξε η θάλασσα από τις δύσκολες σκέψεις.

Όταν δεν άκουγε τίποτα πια απ' έξω, ο Νάσιος έβαλε ό,τι βρήκε στο κελί του πάνω στο κρεβάτι, έδωσε στον όγκο ένα υποτυπώδες ανθρώπινο σχήμα και το σκέπασε με την κουβέρτα. Το κοιμισμένο του ομοίωμα ανάλαβε την εξασφάλιση όλου του νυχτερινού χρόνου. Ως το πρωί, είχε ο Θεός. Ανασήκωσε έπειτα το στρώμα, τράβηξε κάμποσα ζωγραφισμένα φύλλα χαρτιού, κι αφού τα ίσιωσε λίγο με το χέρι, τα έκανε ρολό και τα έχωσε στη μέση του. Σιγουρεύτηκε πως είχαν ασφαλιστεί ανάμεσα στο παντελόνι και το εσώρουχό του και σκαρφάλωσε στην ξεχαρβαλωμένη καρέκλα. Τράβηξε το ασβεστωμένο σανίδι που έκρυβε το άνοιγμα, από καιρό ανοιγμένο στο ταβάνι, και μ' ένα σάλτο χώθηκε στη στέγη σαν ποντικός που χάνεται στην τρύπα του. Μεταξύ στέγης και ταβανιού, ακροπατώντας, μαζεύτηκαν οι πέντε: ο Βάσος Χρηστίδης, ο Νικήτας Μουρίκης, ο Παντελής Συμεωνίδης, ο Χρήστος Σιαφάκας κι εκείνος, ο Νάσιος (Αθανάσιος) Μυσιρόπουλος –στα χαρτιά μονάχα, εκείνος ήξερε πως τον πατέρα του Γκιζόπουλο τον έλεγαν–, που άλλο κρίμα δεν ένιωθε πως είχε πέρα απ' ό,τι αγάπησε εκείνη την όμορφη, τη μικρόσωμη Λισσάβω. Για εκείνη την αγάπη γνώρισε τη φυλακή, για εκείνη θα την άφηνε κι ό,τι ήθελε ο Θεός ως γινόταν.

Έναν χρόνο στο ίδιο κελί κι η σκέψη του δεν είχε ημερέψει. Σαν αγριεμένο σκυλί που το κρατά το αφεντικό του δεμένο με χοντρή αλυσίδα, ο νους του τον παρακινούσε να ξεχυθεί, να σπάσει, αν μπορούσε, τα σίδερα που του έδειχναν φέτες από την έξω ζωή, της οποίας η έλλειψη τον πονούσε ως το κόκαλο. Η λογική του όμως τον τραβούσε πίσω. *Θα βρεις τον τρόπο, Νάσιο, θα έρθει η ώρα, εδώ δεν είναι τόπος για σένα όταν έξω η Λισσάβω σου ζει και αναπνέει μακριά σου*, του υπαγόρευε. Όταν ο Χρήστος τον πλησίασε και του είπε κατά γράμμα το σχέδιο, τονίζοντας πως είχαν εκτιμήσει το ήθος του ανάμεσα στους κρατούμενους και πως είχαν καταλάβει πως ήταν άνθρωπος σπαθί, πως ανάποδα να τον κρεμούσαν μιλιά δε θα έβγαζε, προδότης δε θα γινόταν για τους συντρόφους του, είχε στ' αλήθεια κολακευτεί. Λίγο αργότερα, όμως, μόνος στο κελί του, είχε αρχίσει να το σκέφτεται. Οι τέσσερις είχαν φυλακιστεί ως «επικίνδυνοι κομμουνιστές», τι δουλειά είχε εκείνος μαζί τους; Γιατί δεν έφευγαν μόνοι τους, τι ανάγκη τον είχαν; Είχε μείνει να βρει τις απαντήσεις χαζεύοντας τα φύλλα μιας ντοματιάς που θέριευε στο περιβόλακι της φυλακής, λίγα μέτρα μπροστά του. Και σαν να του έλυσε το θαλερό φυτό όλες τις απορίες, ο νους του φωτίστηκε. Μα βέβαια! Το δικό του κελί ήταν το πιο κοντινό στο περιβόλι με το μαλακό, αφράτο χώμα. Επιπλέον είχε την πολυτέλεια να είναι μόνος του σ' ένα κελί, αφού ακόμα και οι φύλακες θαύμαζαν το ταλέντο του και του είχαν αφήσει τέσσερις ολόκληρους τοίχους δικούς του και όση μοναξιά χρειαζόταν να ασχοληθεί με το μόνο πράγμα που του άρεσε να κάνει εκεί μέσα. Είχαν λοιπόν την ανάγκη του οι επίδοξοι δραπέτες, όπως εκείνος είχε τη δική τους για κάτι που μόνος δε θα μπορούσε ποτέ να καταφέρει. Ο θυμός μέσα του

τον έσπρωχνε να δεχτεί την πρόταση. Η λογική του τον κρατούσε πίσω.

Δυο ώρες χρειάστηκε να αποφασίσει. Ο φόβος του ήταν πολύ μικρός για να υψώσει τείχη εκεί όπου άνοιγε δρόμο η μορφή της Λισσάβως. Ήταν η ευκαιρία του κι έπρεπε να την πιάσει απ' τα μαλλιά. Έτσι κι αλλιώς όλα στη ζωή ένας δρόμος είναι. Πρέπει κανείς να τον βαδίζει με βήματα σταθερά κι όπου τον βγάλει. Δεν το ένοιαζε πια το γιατί ήταν εκεί, δεν αποζητούσε το δίκιο του. Μονάχα τη Λισσάβω γύρευε, η απουσία της ήταν η μεγαλύτερη ποινή κι ήταν άδικη στο σύμπαν της δικής του ηθικής.

Όλες τις νύχτες δούλευαν με βάρδιες. Τρεις μήνες τούς πήρε να σκάψουν την έξοδο της σωτηρίας τους. Όσο ένας κρατούσε τσίλιες, άλλος έσκαβε και άλλος φρόντιζε να εξαφανίσει τα μπάζα ενώ οι υπόλοιποι κοιμούνταν. Έπρεπε να είναι ξεκούραστοι και, πάνω απ' όλα, να φαίνονται όλα φυσιολογικά στην καθημερινή ρουτίνα της φυλακής.

Το κελί του Νάσιου φάνταζε ο ιδανικός τόπος να αρχίσει η επιχείρηση. Το παράθυρό του ήταν στον εξωτερικό τοίχο, ένα μέτρο παχύς, από πέτρα και χώμα. Τίποτα δε μεσολαβούσε ανάμεσα σ' εκείνο το παράθυρο και την ελευθερία τους. Μπορούσε να ανοιχτεί κατακόρυφο πέρασμα μέσα στον τοίχο με σχετική ευκολία. Έτσι, αφαίρεσαν το φαρδύ περβάζι και με το πόδι ενός χαλασμένου κρεβατιού άρχισαν να σκάβουν την κατακόρυφη δίοδο. Όλο το βράδυ έσκαβαν αθόρυβα, τη μέρα ξανάβαζαν το περβάζι κι όλα φαίνονταν ήσυχα. Τα μπάζα τα ανέβαζαν στην οροφή με το σεντόνι και τα σκορπούσαν κάτω από τη στέγη, μέσα από τις τρύπες που είχαν όλοι ανοίξει στα κελιά τους και που τις έκλειναν με ασβεστωμένα σανίδια ώστε

να μην ξεχωρίζουν από την υπόλοιπη οροφή. Ευτυχώς, η διεύθυνση τους έδινε όσο ασβέστη ζητούσαν για να ασβεστώνουν τα κελιά τους για λόγους υγιεινής.

Όταν κατέβηκαν μέσα στον τοίχο αρκετά, έσκαψαν οριζόντιο λαγούμι, πράγμα πιο εύκολο στο μαλακό χώμα, και περνώντας κάτω από τον δημόσιο δρόμο, όπως απ' την αρχή είχαν υπολογίσει, έφτασαν στο περιβόλι έξω από τη φυλακή. Το σκοτάδι του λαγουμιού το είχαν νικήσει με αυτοσχέδια λυχνάρια σε πήλινα δοχεία με λάδι. Η έλλειψη αέρα τούς κούραζε και προσπαθούσαν να την αντιμετωπίσουν με ξύλινες πρόχειρες βεντάλιες που είχαν κατασκευάσει. Στο τέλος του τούνελ είχαν ανοίξει μια μικρή τρύπα απ' όπου είχαν κατοπτεύσει τον χώρο γύρω· το περιβόλι, ένα μικρό καλύβι και πίσω του ένα δασάκι. Είχαν ξανακλείσει την τρύπα εξόδου με επιμέλεια. Θα την ξανάνοιγαν τη μεγάλη βραδιά. Κι αυτή είχε φτάσει.

Συγκεντρώθηκαν όλοι σκυφτοί κάτω από την κεραμοσκεπή και με νοήματα συνεννοήθηκαν για τη σειρά που θα έβγαιναν. Κατέβηκαν όλοι στο κελί του Νάσιου όπου το ανθρώπινο ομοίωμα ξεκουραζόταν ήδη στο κρεβάτι του. Οι άλλοι το είδαν και χαμογέλασαν. Έπειτα, άρχισαν να κατεβαίνουν στην τρύπα, σαν τρωκτικά στη φωλιά τους, κι έπειτα τελευταίος ο Νάσιος έφραξε το άνοιγμα με το περβάζι που φάνταζε στην πρότερη θέση του αναπαυμένο.

Βγήκαν και ένας ένας έτρεξαν προς το δασάκι που λες και τους περίμενε με απλωμένα τα κλαδιά των πεύκων για να τους προστατεύσει από το φως του μαγιάτικου φεγγαριού. Αγκαλιάστηκαν σφιχτά, ανακουφισμένοι. Ρούφηξαν τη σιγαλιά της νύχτας με βουλιμία. Γύρω ακούγονταν μονάχα οι ήχοι της. Βατράχια που κόαζαν, τριζόνια που υμνούσαν την ανοιξιάτικη

βραδιά, θροϊσμάτα φύλλων παραδομένων στον δροσερό αέρα που ερχόταν από τη μεριά της θάλασσας και πού και πού γαβγίσματα σκύλων από κάποια μακρινή αυλή. Τα είχαν καταφέρει. Μα αυτή ήταν η μισή επιτυχία τους. Η άλλη μισή ήταν να μπορέσουν να φύγουν από το νησί. Έμειναν για λίγο καθισμένοι στο υγρό χώμα, όσο να ανασυντάξουν τις ανάσες τους και να κάνουν ένα τσιγάρο. Ένας είχε μια ιδέα. Έβγαλε από την τσέπη ένα κομμάτι χαρτί, έγραψε κάτω από το σύντομο φως των σπύρων που άναβε ο Νάσιος κι έπειτα κάρφωσε με ένα λιγνό ξύλο το χαρτί στον κορμό του δέντρου, πάνω απ' τα κεφάλια τους. Οι άλλοι σηκώθηκαν να το διαβάσουν. Γέλια πνιχτά, σχεδόν άηχα, τους τσάκισαν.

«Είμαστε ασύλληπτα πουλιά και όπως εφύγαμε εμείς, έτσι θα φύγουν και οι άλλοι» έγραφε.

Πέταξαν τα τσιγάρα και κίνησαν προς την ακρογιαλιά. Όσο η νύχτα τούς αγκάλιαζε, έπρεπε να καταφέρουν να βρουν βάρκα να φύγουν. Ήξεραν από λόγια των φυλάκων, που ανυποψίαστοι πολλές φορές περιέγραφαν ξέγνοιαστες καλοκαιρινές συνήθειες, πως οι ψαράδες άφηναν στην παραλία τις βάρκες τους όταν είχε φεγγάρι και δεν ψάρευαν. Μια τέτοια βραδιά ήταν κι εκείνη. Ήσυχη και φεγγαρόλουστη, μάλλον η τυχερή τους βραδιά.

Δυο βάρκες έστεκαν άπραγες κι οι δυο χωρίς κουπιά. Για ασφάλεια οι ψαράδες τα έπαιρναν μαζί τους. Διάλεξαν τη μια κι έπειτα ξαμολήθηκαν στην παραλία. Εντόπισαν δυο σανίδες που έδειχναν γερές και πήδηξαν στη βάρκα που τραμπολιώθηκε για λίγο στα ήρεμα νερά. Έπειτα γλίστρησε ήσυχια, λες και τσουλούσε πάνω σε πάγο. Μονάχα οι ανάσες τους κι ένας μικρός παφλασμός διέκοπτε τη σιγαλιά της νύχτας. Και παρότι

τα μάτια τους έλεγχαν γύρω γύρω μήπως εντοπίσουν ανθρωπινή παρουσία, ίσως του διώκτη τους ή κάποιου που θα μπορούσε να τους προδώσει, κανένας δε φαινόταν να είναι στο κατόπι τους. Η βάρκα, τρίζοντας, διέσχισε τα τρία μίλια ως το νησάκι Μονή, όπου σύμφωνα με το σχέδιο θα περίμεναν οι σύντροφοι –των άλλων, τι δουλειά είχε εκείνος μ' αυτούς–, για να τους οδηγήσουν στον Πειραιά. Η βενζινάκατος που τους περίμενε είχε ήδη τη μηχανή αναμμένη. Οι τέσσερις αγκάλιασαν τους συντρόφους τους, δυο γεροδεμένους άντρες που τους περίμεναν μέσα στην υγρασία του ξημερώματος, όσο ο Νάσιος έστεκε σαν το ψάρι έξω απ' το νερό. Κάποιος από αυτούς που περίμεναν τον τράβηξε και τον έσφιξε κι αυτόν με θέρμη στην αγκαλιά του. Ο Νάσιος αφέθηκε στην ανθρωπινή επαφή ευτυχισμένος. Ήταν κι αυτός κομμάτι της ομάδας. Ήταν ευγνώμων γι' αυτό.

Εφτά άντρες, οι πέντε φυγάδες, ένα φεγγάρι, μια θάλασσα, η απλή αριθμητική του φόβου. Δεμένες οι ψυχές, κανένας δεν ήθελε να σκέφτεται την πιθανότητα να τους ανακαλύψουν, κι όμως ο νους όλων γυρνούσε σ' αυτό το στενόχωρο σενάριο που δε θα επαληθευόταν, θα τους λυπόνταν ο Θεός κι η τύχη.

Την ώρα που η αυγή έβγαζε τα ροδαλά σεντόνια της και τ' άπλωνε πάνω απ' τα κεφάλια τους, ήσυχα η βενζινάκατος, με κρατημένη τη μηχανή, έφτανε την αττική γη. Ένας ένας, πρώτα οι φυγάδες κι ύστερα οι άλλοι δυο, πήδηξαν έξω αθόρυβα σαν αερικά. Στάθηκαν για λίγο στην άκρη του όρμου όπου είχαν βγει –ήξεραν καλά οι σύντροφοι τα κατατόπια– κι έπειτα αγκαλιάστηκαν, αλλάζοντας τις αγκαλιές τη μια μετά την άλλη. Αφού τελείωσαν όλοι με όλους, αφού χτυπήθηκαν αντρίκεια οι πλάτες, ευχήθηκαν τύχη καλή, σωσμό και νίκη.

Έπειτα, πήρε ο καθένας τον δρόμο του και χάθηκαν μέσα στα στενά σοκάκια της πόλης που φαινόταν να ξυπνά από βαθύ ύπνο. Οι άλλοι θα αντάμωναν σύμφωνα με το σχέδιο αργότερα. Ο αγώνας τούς είχε ανάγκη, οι σύντροφοι τους περίμεναν. Ο Νάσιος θα ακολουθούσε τη δική του μοίρα· αυτή που χρόνια σχεδίαζε για τον εαυτό του και τη Λισσάβω του. Κι αν τα πράγματα είχαν στο μεταξύ στραβώσει, εκείνος θα τα έβαζε ξανά σε τροχιά.

Είχε πια ξημερώσει για τα καλά. Πεινούσε. Δεν είχε δεκάρα τσακιστή πάνω του και το στομάχι του διαμαρτυρόταν έντονα σαν θυμωμένος γάτος. Λίγο ακόμα και ο ήχος του θα τον πρόδιδε. Προσπαθώντας να μένει αθέατος, σύρθηκε προς στις παράγκες που ήταν αραδιασμένες πίσω από την εκκλησία του Αγίου Σπυριδώνα. Κανένας από τους λιγοστούς πρωινούς διαβάτες δε φάνηκε να ασχολείται μαζί του. Έμεινε κάμποση ώρα με την πλάτη κολλημένη στον τοίχο ενός ασβεστωμένου σπιτιού. Η λογική τού υποδείκνυε να φύγει, να κρυφτεί, να κάνει ό,τι είχε να κάνει γρήγορα. Κάτι όμως τον κρατούσε μαγκωμένο σε μια χαύνωση απειλητική. Μήπως είχε άλλη φορά δραπετεύσει για να ξέρει;

Τα σπίτια είχαν αρχίσει να ζωντανεύουν. Τσουκάλια άρχισαν να στήνονται στη φωτιά· το μαρτυρούσαν οι μυρωδιές που χάιδευαν τα ρουθούνια του. Είχε να βάλει μπουκιά στο στόμα του από την προηγούμενη το βράδυ, θα ήταν ευτυχής να είχε έστω εκείνες τις μισοβρασμένες πατάτες «μπλουμ» της φυλακής. Κάθισε καταγής πίσω από ένα χαμηλό μαντράκι, αθέατος –μισή μερίδα άνθρωπος ήταν–, να οργανώσει τη σκέψη του. Το σχέδιο ήταν να φτάσουν ως τον Πειραιά. Από εκεί και πέρα σχέδιο δεν υπήρχε. Καθένας θα έκανε αυτό που ήθελε ή

αυτό που έπρεπε. Οι υπόλοιποι είχαν εντολές και καθοδήγηση για το πού θα κινούνταν, λίγο τον ένοιαζε τον Νάσιο να το μάθει. Έτσι κι αλλιώς, κι αυτοί δεν τον λογάριάζαν για δικό τους. Ο ίδιος έπρεπε να αποφασίσει τι θα έκανε από εκεί και εμπρός. Μα τι άλλο μπορούσε να σκεφτεί πέρα από το να ακολουθήσει τον δρόμο της επιστροφής για το Νησί*, το χωριό του; Ποιος τόπος θα ήταν κατάλληλος να στεγάσει το όνειρό του πέρα από αυτόν που το έθρεψε για να το συνθλίψει μετά; Στο Νησί, στον τόπο του, ήθελε να φτάσει και θα το έκανε ακόμα και δίχως δεκάρα τσακιστή στην τσέπη.

Περπάτησε ως τον εθνικό δρόμο με χίλιες δυο προφυλάξεις. Ο ήλιος είχε ανεβεί πια ψηλά, του ζέσταινε παρηγορητικά την πλάτη. Ένας μανάβης με το κάρο του σταμάτησε εμπρός του.

«Για πού το 'βαλες ποδαράτα, πατριώτη;» Ο Νάσιος δίστασε να του πει την αλήθεια. Αλλά δε χρειάστηκε κιόλας, καθώς ο έμπορος συνέχισε δίχως να ερωτηθεί: «Εγώ για τη λαχαναγορά πάω, να φορτώσω. Αν θες, σε πάω ως πιο πάνω. Σάλτα».

Ο Νάσιος βολεύτηκε στο ξύλινο πάτωμα της καρότσας που μύριζε σάπια φρούτα. Και τι δε θα 'δινε να είχε ξεμείνει κανένα ζαρζαβατικό έστω και στα τελευταία του. Έβξυσε με το νύχι ένα σανίδι που είχε κρατήσει υπολείμματα σαπισμένης φλοΐδας. Έγλειψε τα ελάχιστα μόρια της ξεχασμένης σάρκας κι όλες οι γνώριμες μυρωδιές της παιδικής του ηλικίας ξεχύθηκαν στον

* Χωριό του Δήμου Αλεξάνδρειας Ημαθίας, ένα από τα χωριά του αλλοτινού Ρουμλουκιού. Πιθανόν να ονομάστηκε έτσι διότι παλαιότερα ήταν χτισμένο επάνω σε εκτάσεις που δεν πλημμύριζαν από τα νερά του Βάλτου, όταν η λίμνη υπερχείλιζε, γεγονός που έκανε το χωριό να μοιάζει με νησί, έτσι όπως ξεπερόβαλλε ανάμεσα στα νερά.

νου του. Μυρωδιές μας εποχής αθώας και γεμάτης προσδοκίες.

Το κάρο τραπαλίστηκε επικίνδυνα τριζοντας καθώς έστριψε στον χωματόδρομο που οδηγούσε στην αγορά. Λίγο μετά σταμάτησε και ο άντρας τού έκανε νόημα να κατεβεί. Ο Νάσιος υπάκουσε ευχόμενος κάποιος να καταλάβει την πείνα του ή να ακούσει τους ήχους του στομαχιού του, ό,τι συνέβαινε πρώτο. Μάλλον το δεύτερο έγινε.

«Ωρέ πατριώτη, αφάγωτος είσαι; Βρομάει ίσαμε εδώ πέρα το χνότο σου, να μην πω για την κοιλιά σου που ακούγεται σαν το ντέφι του κυρ Μένιου του αρκουδιάρη. Τσάκω δυο γιαρμάδες να στανιάρεις». Έψαξε κάτω από το κάθισμα κι έβγαλε από ένα υφασμάτινο σακούλι δυο φρούτα με τριζάτη σάρκα, ίδια με επιδερμίδα καλοταϊσμένης γυναίκας. Ο Νάσιος τα καταβρόχθισε με βουλιμία. Ο άντρας τον συμπόνεσε.

«Δεν έρχεσαι να βάλεις κάνα χεράκι στο φόρτωμα, λέω εγώ; Θα σου δώκω κι άλλα, όσα θες. Παράδες μη γυρέψεις, γιατί τσίμα τσίμα τα βγάνω πέρα».

Του Νάσιου έτρεμε το φυλλοκάρδι. Όλο αυτό το σουλάτσο στην αγορά μπορούσε να του στοίχιζε όχι απλώς την ελευθερία του, αλλά κυρίως τη ματαιίωση του ονειρίου του, που ήταν γι' αυτόν ανάσα και ψυχή.

Ήταν πια μεσημέρι όταν τελείωσαν. Φορτωμένος με φρούτα, άλλα στην κοιλιά κι άλλα στις τσέπες, βγήκε και πάλι στον εθνικό δρόμο και άρχισε να περπατά με γοργό βήμα παράλληλα με τον δρόμο, ανάμεσα από θαλερές ελιές και συκιές που έδεναν μικροσκοπικούς καρπούς μπερδεμένες από την καλοκαιρία. Πού και πού τον προσπερνούσαν φορτηγά που πετούσαν άκαυτη βενζίνη ή κάρα φορτωμένα εμπορεύματα. Τα πόδια του είχαν αρχίσει να ανάβουν. Τα ξεχειλωμένα του παπού-

τσια δε θα κρατούσαν και πολύ ακόμα την επαφή με τις κακοτράχαλες πέτρες που φύτρωναν σαν σπαρμένες από ανθρώπινο χέρι στο πλάι του δρόμου.

«Πρωτεύουσα σου λέει ο άλλος. Τόσα λιθάρια μήτε στο χωριό μου», μονολόγησε ο Νάσιος κι ο νους του πέταξε πάνω απ' όλη τη Στερεά κι όλη τη Θεσσαλία και προσγειώθηκε στη στέγη του σπιτιού του. Από εκεί κατόπτευε τον χώρο γύρω, προσπαθώντας με τα μάτια τα αόρατα να διακρίνει τη φιγούρα της αγαπημένης του.

«Παραλογίζομαι. Λισσάβω μου, μόνο κοντά σου έχω ζωή. Θα τα φτιάξουμε όλα απ' την αρχή. Μονάχα να σε βρω. Μονάχα να σου εξηγήσω κι εσύ να μ' ακούσεις. Θα μ' ακούσεις, Λισσάβω μου, ε; Θα μ' ακούσεις;» Την τελευταία ερώτηση θαρρείς τη φώναξε στις πέτρες, στις συκιές και στα ελιόφυλλα που ξάσπριζαν κάτω απ' τον ήλιο.

Κάθισε στον κορμό μιας ελιάς με παχύ ίσκιο κι έκλεισε τα μάτια. Η ερώτηση ήρθε και πάλι να του σκοτίσει τον νου. Τάχα θα την έβρισκε πίσω στο χωριό; Τάχα θα δεχόταν να τον ακούσει έστω για λίγο να της πει όσα είχε φυλάξει όλα αυτά τα χρόνια; Αρκετά δε βασανίστηκαν κι οι δυο; Μονάχα να την έβρισκε εκεί. Να κοιτά με τα γαλάζια της μάτια το πατρικό του σπίτι, άδειο και ασυντήρητο, και λίγο να τον σκέφτεται. *Πού πήγε στ' αλήθεια τόση αγάπη;* συλλογιζόταν.

Μια μικρή πασχαλίτσα σκαρφάλωσε στο χέρι του. Αφέθηκε να την παρατηρεί να ανεβαίνει παράλληλα στις διογκωμένες του φλέβες.

«Δεν μπορεί, τέτοια άνοιξη μόνο καλό μπορεί να φέρει».

Τον πήρε ο ύπνος με το έντομο να χαράζει διαδρομές μέχρι το μπράτσο του.

Όταν ξύπνησε, το φως είχε χαμηλώσει. Δεν ήξερε τι έπρεπε να κάνει. Λεφτά δεν είχε, μονάχα δυο ροδάκινα –η πληρωμή του– κι ένα πακέτο τσιγάρα αφίλτρα που του είχε χαρίσει ο μανάβης. Έπρεπε να φτάσει στο χωριό του γρήγορα, υπήρχε ο κίνδυνος να είχε δοθεί σήμα και να τον αναγνώριζαν. Το μυαλό του στριφογύριζε να βρει ποιο έπρεπε να είναι το επόμενο βήμα του. Βγήκε στον δρόμο κρατώντας το στομάχι του. Η κίνηση ήταν ανύπαρκτη. Ούτε χωροφύλακες, ούτε καν ψυχή ζώσα. Με τα πόδια θα χρειαζόταν καμιά δεκαριά μέρες να φτάσει. Κάποιος όμως τρόπος θα υπήρχε. Κάθισε στην άκρη του δρόμου και έκλεισε τα μάτια. Πρώτη φορά ένιωσε την ανάγκη να προσευχηθεί ύστερα από πολύ καιρό. Ένωθε πως η σχέση του με τον Θεό είχε κλονιστεί. Αν υπήρχε Θεός, πίστευε, θα τον είχε βοηθήσει και δε θα τον άφηνε να τυραννιέται έτσι. Θα τον είχε συνδράμει να έχει κι αυτός μια κανονική ζωή, μεροδούλι μεροφαί έστω, μα όχι αυτή που του έλαχε.

Βαθιά μέσα του πίστευε πως δικαιούνταν κι αυτός ένα θαύμα. Κι έκλαψε πρώτη φορά ύστερα από εκείνη τη μέρα που τον είχαν πιάσει. Όχι από φόβο, μα από αγωνία και λαχτάρα για να ξαναδεί τα μάτια της. Να την ξαναδεί, αυτό ήταν το θαύμα που ζητούσε.

Ένωσε ένα σκούνημα, σχεδόν τράνταγμα, στον ώμο. «Παλικάρι, ζεις;»

Ο άντρας που στεκόταν μπροστά του φαινόταν στην ηλικία του. Ο Νάσιος, αντί απάντησης, κούνησε το κεφάλι.

«Πας κάπου; Να σε πάρω; Εγώ ανεβαίνω Βέροια να παραδώσω εμπόρευμα. Αν πας προς τα πάνω, σάλτα».

Ο Νάσιος δεν πίστευε στ' αυτιά του. Να που συμβαίνουν

και θαύματα. Ευχαρίστησε τον άντρα κι έκανε να ανεβεί στην καρότσα του φορτηγού που ήταν πιο πέρα σταματημένο.

«Βρε παλικάρι, με τις κότες θα πας; Δεν έρχεσαι μπροστά να μιλάμε κιόλας;»

Αυτό ακριβώς ήθελε να αποφύγει ο Νάσιος. Οι πολλές κουβέντες τον κούραζαν πια. Άσε που φοβόταν μην του ξεφύγει και κάτι που θα τον προόδιδε.

«Μια χαρά θα είμαι εδώ πίσω. Το πολύ πολύ ν' αρχίσω να κακαρίζω».

Ο άνδρας δε γέλασε με το αστείο. Σίγουρα από μέσα του θα βλαστημούσε την ώρα και τη στιγμή που είχε σταματήσει να πάρει αυτόν τον μονόχνοτο άνθρωπο. Πάλι μονάχος θα έκανε τόσο ταξίδι.

Ο Νάσιος, βολεμένος ανάμεσα στα συρμάτινα κλουβιά με τα κοτόπουλα να κακαρίζουν φοβισμένα από το κούνημα του φορτηγού, ένιωθε σαν βασιλιάς που γυρίζει από εξορία να αναλάβει και πάλι το βασίλειό του. Είχε κάμποσες ώρες μέχρι εκεί όπου θα τον άφηνε ο οδηγός. Είχε κάμποσες ώρες δικές του να σκεφτεί τα παλιά και τα μελλούμενα.

Το μυαλό του γύρισε πίσω, πολύ πίσω, τότε που ήταν ένα μικρό αγόρι, που είχε μια μάνα, ένα σπίτι κι έναν σκύλο.

Κι έτσι γλυκά, αποκοιμήθηκε.

Ο Νάσιος και η Λισσάβω μεγαλώνουν στο Νησί, ένα χωριό του Ρουμλουκιού, του Ρωμιότοπου της Ημαθίας, κοντά στη λίμνη των Γιαννιτσών. Η ιστορία τους ξεκινά το 1911, όταν ακόμα ο τόπος τους είναι υπόδουλος στους Τούρκους.

Τα δυο παιδιά θα ζήσουν μαζί τη μετάβαση από την Τουρκοκρατία στην ελεύθερη Ελλάδα, αλλά οι κρατούσες κοινωνικές αντιλήψεις και ένας κυκεώνας γεγονότων σύντομα θα τους χωρίσουν, όταν ο έρωτας φαίνεται πως έχει το πάνω χέρι. Ούτε η ξενιτιά, ούτε οι πόλεμοι, ούτε οι προσωπικοί λαβύρινθοι, ούτε ακόμα κι αυτή η φυλακή δεν καταφέρνουν να σταματήσουν την επιθυμία και το όνειρο. Κι όταν τα χρόνια περνούν κι η Λισσάβω γίνεται Λίζα, ο Νάσιος αντιλαμβάνεται πως όλα έχουν αλλάξει· τόποι, ιδέες, πολιτική, ήθη, χαρακτήρες. Και με όλα τα μυστικά που τον βαραίνουν, το όνειρό του είναι να ενωθεί μαζί της, έστω και αργά.

Πώς θα καταφέρει να σταθεί όμως εμπρός της αγνός έπειτα από όσα τον έχουν στιγματίσει; Πότε θα καταφέρει να αφομοιώσει μέσα του το μυστικό που μόνο εκείνος κατέχει;

*Ένα μυθιστόρημα για τον έρωτα, τη φιλία,
τη δύναμη μιας ιδέας, την περιπέτεια, όχι μόνο δυο εραστών,
αλλά και μιας χώρας, της Ελλάδας, μέσα στο πέρασμα του χρόνου.*

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ
www.psichogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗ: 25725

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η